



# HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 13, Issue: 2, April 2021

[www.historystudies.net](http://www.historystudies.net)

## ROMA İMPARATORLUK ÇAĞI'NDA KÜÇÜK ASYA'DA YEREL YÖNETİM VE KURUMSAL DÜZENLEMELER

*Local Government and Institutional Arrangements in Asia Minor in the Roman  
Imperial Era*

*Dr. Serpil Aytüre*

Bitlis Eren Üniversitesi

[sayture@beu.edu.tr](mailto:sayture@beu.edu.tr)

ORCID ID: 0000-0001-9690-8379

Makale Türü-*Article Type* : Araştırma Makalesi-Research Article  
Geliş Tarihi-*Received Date* : 20.01.2021  
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 10.03.2021  
DOI Number : 10.9737/hist.2021.1000

*Atıf – Citation:*

Serpil Aytüre, "Roma İmparatorluk Çağı'nda Küçük Asya'da Yerel Yönetim ve Kurumsal Düzenlemeler", *History Studies*, 13/2, Nisan 2021, s. 535– 544.





## ROMA İMPARATORLUK ÇAĞI'NDA KÜÇÜK ASYA'DA YEREL YÖNETİM VE KURUMSAL DÜZENLEMELER

Local Government and Institutional Arrangements in Asia Minor in the Roman Imperial Era

**Dr. Serpil AYTÜRE**

### Öz

İmparatorluk Çağı'nda Küçük Asya'da Grek *polis*'lerinin sosyo-politik yapısında yaşanan çoğu gelişme, yerel ve evrensel uygulamalar arasındaki düzenlemeler çerçevesinde şekillenmiştir. Bu gelişmeler, Roma egemenliği ile birlikte yerleşimlerin yönetim kültürüne tanıtılan *dekaprotos*'luk, *logistes*'lik ve *eirenarkhos*'luk gibi kurul ve memuriyetler ile *boule*'nin yapısal değişiminde izlenebilmektedir. Bu sosyal ve politik dönüşümde Roma'nın yönetimde etkin kıldığı yerel soylu sınıf önemli bir yere sahiptir. Bu soylu sınıfın üyeleri, politik kurumlarda söz sahibi olmak ve üst düzey kamu görevlerini üstlenmek için Roma yönetimi tarafından desteklenmiştir. Çalışmada Roma İmparatorluk Çağı'nda yerel soyluların kent yönetimindeki etkileri incelenmiş, *polis*'lerin idari yapısında gerçekleşen kurumsal dönüşüm süreci değerlendirilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Roma İmparatorluğu, Küçük Asya, *polis*, yerel yönetim

### Abstract

Many developments in the socio-political structure of Greek poleis in Asia Minor during the Imperial Age were shaped within the framework of the regulations between local and universal practices. These developments can be followed in the structural change of the *boule* with the boards and offices such as *dekaproteia*, *logistai* and *eirenarchia* which were introduced to the management culture of the settlements with the Roman rule. In this social and political transformation, the local aristocracy, which was activated by Rome, has an important place. Members of this noble class were supported by the Roman administration in having a say in political institutions and assuming high-level public positions. In the study, the effects of local nobility in the local government order in the Roman Imperial Age were examined, and the institutional transformation process in the administrative structure of the poleis was evaluated.

**Keywords:** Roman Empire, Asia Minor, *polis*, local government

## Giriş

Roma İmparatorluk Çağı Küçük Asyası'nda Grek *polis* 'lerinde yaşanan politik ve toplumsal gelişmeler, yerel yönetim ve sosyal yaşamda bazı değişimleri ortaya çıkarmıştır. İmparatorluk, ilk iki yüz yılı boyunca egemen olduğu bölgelerde siyasi iktidarının uzun vadeli olmasını sağlayacak uygulamaları hayata geçirmiştir. Bu bağlamda servet ilkesi, Roma İmparatorluk Çağı'nda siyasi iktidarın en önemli şartı haline gelerek doğudaki *polis* 'lerde yasal ve kurumsal anlamda yerleşmiş, *εὐεργεσία* (*euergesia*) ise Roma'nın hiyerarşik toplum idealinin gerçeğe dönüşmesinde önemli bir araç olmuştur.<sup>1</sup> Roma, *polis* 'lerin yönetimini daha zengin ve önde gelen yurttaşlara vererek meclisin gücünün *boule* lehinde azaltılmasına yönelik politik bir eğilim göstermiştir.<sup>2</sup> Bu süreçte yerel meclislerin Roma anayasal ilkelerine göre şekillendiği ve Roma Senatus'u benzeri oligarşik bir özellik sergilemeye başladıkları anlaşılmaktadır.

### 1. Merkez Otorite ve Yerel Yönetim

Roma, *Lex Provinciae* (eyalet yasası) ile doğudaki bazı eyaletler için yerel makamların atamalarını düzenleyen kurallar oluşturmuştur.<sup>3</sup> Bu uygulamalara yönelik bir düzenlemeye işaret eden *Lex Pompeia* ile Pontus-Bithynia eyaletine memuriyetlere uygunluk ve yerel meclis üyeliği ile ilgili genel kurallar getirilmiştir. Lykia'da ise Vespasianus tarafından gerçekleştirilen yasanın bir sonucu olarak yerel meclisler, soyluların temsil edildiği bir yapı kazanmıştır. Roma egemenliğinden önce demokrasi anlayışına uygun bir şekilde tüm vatandaşlara ve bir yıllığına tanınan *boule* üyeliği, Roma ile birlikte önemli ailelere "hayat boyu" olmak üzere tanınan bir ayrıcalık olmuştur.<sup>4</sup> Politikayı yönlendirme ayrıcalığına sahip olmaları ile yerel yönetimin temel kurumları olan *Demos* (Halk Meclisi) ve *Boule*'nin yapısal değişiminde etkili olmuşlardır.<sup>5</sup> İmparatorluk Çağı onurlandırma yazıtlarında görülen ve *polis* 'lerin önde gelen yurttaşlarını belirtmek için kullanılan *τάγμα βουλευτικόν* (*tagma bouleutikon*) veya *πρωτον τάγμα τῆς πόλεως* (*proton tagma tes poleos*) gibi yerel yönetimle ilgili ifadeler, Roma modeline göre şekillenmiştir.<sup>6</sup> Yerel soyluların bu kurumsal kimlik duygusu, bu dönemde her zamankinden daha belirgin bir şekilde görünür hale gelen farklı bir elit yaşam tarzı biçiminde kendini göstermiştir.<sup>7</sup> Bu bağlamda *euergesia*, Roma tarzı oligarşik yaşam düzeninin temel bileşenlerinden birini oluşturmuştur. Bu uygulama, Hellenistik dönemin savaşlarla geçen ortamına bağlı olarak ihtiyaçları karşılamaya yönelik iken *Pax Romana* (Roma Barışı) ile birlikte doruk noktasına ulaşmış, harcamalar ise artan zenginlik ve refah ortamına göre lüks ihtiyaçların da dahil edildiği bir değişim göstermiştir.<sup>8</sup> *Euergetes*'ler, başarıları sayesinde onur ve ün sahibi olmakla birlikte kentlerinin yönetiminde söz

<sup>1</sup>Plinius, *Ep.* X 79; 80;112;114;115; Arjan Zuiderhoek, *The Politics of Munificence in the Roman Empire: Citizens, Elites and Benefactors in Asia Minor*, Cambridge 2009, s.61-65; A. J. Marshall, "Pompey's Organization of Bithynia-Pontus: Two Neglected Texts", *The Journal of Roman Studies*, 58/1-2, 1968, s.104.

<sup>2</sup>David Magie, *Anadolu'da Romalılar. M.Ö. III. ve IV. Yüzyıllarda Batı Anadolu*, Çev: N. Başgelen-Ö. Çapar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s.55.

<sup>3</sup>G. P. Burton, "The Imperial State and Its Impact on the Role and Status of Local Magistrates and Councillors in the Provinces of the Empire", (Ed: Lukas de Blois), *Administration, Prosopography and Appointment Policies in the Roman Empire*, Amsterdam 2001, s. 205-206.

<sup>4</sup>IK 24, *IvS* II-1,733; MS 193/235 civarına tarihlenen bir inşaat yazıtında Tiberius Iulius Septimius Iulianus adında bir Smyrna vatandaşının *ἐγ προγόνων βουλευτικής* olarak tanımlandığı görülmektedir.

<sup>5</sup>Sviatoslav Dmitriev, *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, (Oxford, 2005),247; Richard S. Ascough, *Religious Rivalries and the Struggle for Success in Sardis and Smyrna*, Canada 2005, s.228; Cecil John Cadoux, *Ancient Smyrna A History of The City from the Earliest Times to 324 A.D.*, Oxford 1938, s.189; IK 24, *IvS* II-1,733

<sup>6</sup>Christer Bruun, "Local Elites in the Greek East", (Ed: Christer Bruun, Jonathan. C. Edmondson), *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*, Oxford 2015, s.254.

<sup>7</sup>Zuiderhoek, *age*, s. 62.

<sup>8</sup>Ebru, N. Akdoğu Arca, *Lykia ve Pamphylia Kentlerinde Euergesia*, (Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Antalya 2001, s.145,158

sahibi olmuşlardır. Roma İmparatorluk Çağı'nda *polis*'e olan faydalarından ötürü yerel meclisler tarafından onurlandırılan bu soylu sınıf, konumlarını *euergesia* ile daha sağlam ve kalıcı hale getirmiştir.<sup>9</sup> *Polis*'ler için önemli bir mali kaynak olan bu uygulama ile toplum içinde prestij kazanan bu sınıfın üyeleri, yerel meclislere katılım sağlayarak kamu yaşamını etkileyen karar mekanizması içinde yer almışlardır.<sup>10</sup> Lykia'da Lykia Birliği'nin yönetiminde de söz sahibi olan bu kişiler, özellikle MS 1. ve 2. yy'da yönetici kadrosunu temsil etmişlerdir.<sup>11</sup> Yerel soylu sınıf üzerine yapılan araştırmalar, katı sosyal tabakalaşmanın ardında elit çevrelerde yüksek bir sosyal dönüşüm oranı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Küçük Asya'dan ve komşu eyaletlerden gelen kanıtlar, meclis üyelerini ve ailelerini ayrı bir sosyal sınıfı temsil eder şekilde halkın geri kalanından ayrıldığına işaret etmektedir.<sup>12</sup>

Yerel yönetimdeki politik hizmetlerin mali yükünün ihtiyaç duyulduğu zamanlarda eyalet soyluları tarafından telafi edilebilmesi konusu, İmparatorluk Çağ'ında daha önemli bir boyuta ulaşmıştır.<sup>13</sup> Bu bağlamda Roma'ya önemli hizmetlerde bulunan bu kişileri ödüllendirmek amacıyla vatandaşlık hakkı verme politikası uygulanmıştır. Roma Cumhuriyet sürecinde klasik bir mekanizma haline gelen bu politikanın İmparatorluk Çağı'nda sürdürüldüğü anlaşılmaktadır.<sup>14</sup> Epigrafik belgelerden çıkarılan Roma vatandaşlarının istatistiğine göre vatandaşlık hakkı bağışları, MS 1.yy'da Claudius (MS 41-54) ve Nero (MS 54-68) zamanlarında en yüksek düzeye ulaşmıştır.<sup>15</sup> MS 1. yy Lykia'sındaki Roma vatandaşlık hakkı bağışları nitelik bakımından Asya Eyaleti ile paralellik göstermektedir. Asya Eyaleti'nde olduğu gibi Lykia'da da Roma vatandaşlık hakkı alan şahıslar, Hellenistik Çağ'dan itibaren önemli memuriyetler üstlenmiş ailelere mensuptur. Roma egemenliği ile birlikte Roma yönetiminin hizmetine giren bu kişiler, Roma ile yerel halk arasında bir nevi köprü olmuşlardır. Bunlardan Oinoanda'lı Licinnii ve Iulii ailesi, Patara'dan Claudii ailesi, 2. yy Lykia'sına damga vurmuştur<sup>16</sup>. Bu aileler, kentlerindeki ve Lykia Birliği'ndeki tüm memuriyetleri elde etmişlerdir.

Roma vatandaşlığı bağışı gibi tanınan ayrıcalıkların bir diğeri ise meclis üyelerine yönelik ceza uygulamasına ilişkindir.<sup>17</sup> Geç İmparatorluk Çağı'na kadar arzu edilen ancak daha sonra külfetli bir görev haline gelen *decurion*'ların (yerel ileri gelenler) kendilerinin, ailelerinin ve çocuklarının işlenen suç karşısında maden ocaklarında ve tarlalarda çalıştırılmaktan, dayaktan veya diri diri yakılmaktan muaf tutuldukları anlaşılmaktadır.<sup>18</sup> Hadrianus'un almış olduğu karara göre baba katli dışındaki cinayetler konusunda onların infaz edilmeleri yasaklanmıştı.<sup>19</sup> Severus döneminde *decurion*'lara verilen sürgün cezasının uygulanması ise ancak imparatorun onayı ile gerçekleşebilirdi. Burton'un vurguladığı üzere bu kişiler, Roma'ya hizmetleri karşılığında

<sup>9</sup>Dmitriev, *age*, 238; Filiz Dingil, *Principatus Devri Karia'sında Leitourgia ve Arkhe Üstlenen Kadınlr*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi), Ankara 2006, s. 225-226.

<sup>10</sup>Demetrios Kritsotakis, *Hadrian and the Greek East: Imperial Policy and Communication*, The Ohio State University, Ohio 2008, s. 80.

<sup>11</sup>Arca, *agt*, s. 168

<sup>12</sup>Dmitriev, *age*, s. 54; Zuiderhoek, *age*, s. 62.

<sup>13</sup>Antony D.Macro, "The Cities of Asia Minor under the Roman Imperium" *ANRW*, (Ed: Hildegard Temporini, Walter de Gruyter), Berlin- New York 1980, s. 689.

<sup>14</sup>Burton, *agm*, s. 203-204; Bir Ephesos yazıtında *Kouretes* kurulu üyelerinden önemli bir kısmının Roma vatandaşlığı olduğu anlaşılmaktadır. bk. D.Knibbe, *Forschungen in Ephesos 9.1.1.*, Vienna 1981.

<sup>15</sup>Filiz Dönmez-Öztürk, "Likya'da Roma Vatandaşlık Hakkı Verme Politikasının Başlangıcı ve İS. 1. yy.'daki Gelişimi", Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyumu, Suna – İnan Kırarç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya 2012,s.108.

<sup>16</sup>Arca, *agt*, s.168

<sup>17</sup>Burton, *agm*, s. 203.

<sup>18</sup>*Dig.* 48. 19. 11-12; 15;48. 19. 27. 1-2.

<sup>19</sup>Macro, *agm*, s. 689.

aldıkları yasal ayrıcalıklarla eyaletin geri kalan özgür sınıfından ayrılmışlardır.<sup>20</sup> Bu süreçte senatus üyelerinin, *equites* 'lerin veya *decurion* 'ların dahil olduğu ayrıcalıklı sınıflar ile alt sınıflar arasındaki sosyal ayrımın belirginleştiği anlaşılmaktadır.<sup>21</sup>

## 2.Vergi ve Düzen

Roma, *polis* 'lerin yerel ekonomilerini denetlemek üzere kurumsal yeniliklerden birine işaret eden “ilk on” anlamına gelen δεκάπρωτοι (*dekaprotoi*) kurulunu oluşturmuştur.<sup>22</sup> Bu kurulun Küçük Asya'daki varlığına ilişkin değerlendirmeler, *polis* 'lerin soylu üyeleri ya da düzenli memurları tarafından üstlenilen bir görev olduğu yönündeki iki görüş etrafında şekillenmiştir.<sup>23</sup> Magie, Roma'ya ödenen vergilerin toplanması görevinin yerli yetkililerin oluşturduğu on kişilik kurulun sorumluluğu altında olduğunu belirtmiştir.<sup>24</sup> Bu kurulun üyelerinin görevde kalma sürelerine ilişkin bir, üç ve on yıllık ve hatta “*hayat boyu*” olmak üzere görevin üstlenildiğine dair kanıtlar bulunmaktadır.<sup>25</sup> On kişilik kurulların yanı sıra Lykia'da 20 kişiden oluşan kurullar olan εικοσάπρωτοι (*eikosaprotoi*) bilinmektedir.<sup>26</sup> Bunlardan biri, Iasos'taki *neoi gymnasiumu*'na ilişkin olarak Gaius Caninus Synallason için *demos* ve *boule* 'nin aldığı onurlandırma kararında görülmektedir.<sup>27</sup> Hadrianus'un vergi yasasından anlaşıldığına göre bu kurulun öncelikli görevi, vergilerin toplanması ve yönetilmesiydi.<sup>28</sup> Bu bağlamda kurul ile ilgili bilgi sunan Ephesos yazıtlarından biri Artemis tapınağının mali durumuyla ilgili bir örneği içermektedir.<sup>29</sup> Bununla birlikte bu göreve ek olarak yağ temininin sağlanmasından, çeşitli kamu binalarının yapımından ve kendi *polis* 'lerinin tahıl taleplerinden sorumlu oldukları anlaşılmaktadır.<sup>30</sup> Roma yönetimi tarafından bir *polis* 'ten alınan verginin ödenmesinden sorumlu olan bu kurul, aynı zamanda Roma'ya gönderilecek olan vergi miktarındaki açığın kapatılmasından da sorumlu tutulmuştur.<sup>31</sup> *Digesta*'da kurulun hem vergileri toplamakla yükümlü olduğu hem de vergisini ödeyemeyenler için imparatorluk hazinesi adına zararları telafi eden bir *leitourgia* gibi hareket ettiğine değinilmiştir.<sup>32</sup> Kaynaklar, mali açıdan külfetli ve sosyal açıdan prestijli bir görev olan *dekaprotos* 'luğun Severus zamanında hala arzulan bir görev olduğuna işaret etmektedir.<sup>33</sup> 3. yy'da kalıtsal bir görev olmasıyla birlikte yaşlarına bakılmaksızın bu görevin çocuklara verilmesi olası bir durum haline gelmiştir. *Boule* 'nin *polis* 'te önde gelen insanların temsilci organı olması

<sup>20</sup>Burton, *agm*, s. 203.

<sup>21</sup>Macro, *agm*, s. 689.

<sup>22</sup>Burton, *agm*, s.207

<sup>23</sup>Dmitriev, *age*, s.197; Sherk, Syria'daki Balanacia'da bulunan bir yazıtta adı geçen *dekaprotos* 'u, *polis* 'in *eponym* memuru olarak yorumlamaktadır. bk. R. K. Sherk, “The Eponymous Officials of Greek Cities IV: The Register: Part III: Thrace, Black Sea Area, Asia Minor”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 93, 1992, s.223–27. D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor. To the End of the Third Century After Christ*, Vol.I, Princeton 1950, s.648'de bu kurulun başlangıçta mali işlerle ilgilenen bir komite olduğunu ifade etmekle birlikte Amorgos adasında *polis* 'in önemli yurttaşları olan *dekaprotos* 'ların *strategos* 'larla birlikte meclisin düzenli memurları olduğunu belirtmektedir.

<sup>24</sup>Magie, *age*, s.648

<sup>25</sup>A. Sideris, “A Dekaprotos in Antikyra of Phokis”, *Eirene* XLIX, 2013, s. 64; bk. *IK Stratonikeia*, 227 (Stratonikeia); *TAM V*, 2 940 (Thyateira); *TAM II*, 765 (Ameai), 1200 ve 1202 (Phaselis).

<sup>26</sup>Sideris, *agm*, s.65; *Eikosaprotoi* , Lykia'nın beş şehrinde Phaselis, Idebessos, Kadyanda, Myra ve Iasos'ta görülmektedir. A.H.M. Jones, *The Greek City from Alexander to Justinian*, Oxford 1940, s. 212; Küçük Asya'da *Dekaprotos* 'lar hakkında bilgi veren kaynaklar, MS 2.yy'dan daha önceye gitmemektedir.

<sup>27</sup>*Iasos* 248. 45.

<sup>28</sup>Dmitriev, *age*, s.198; Magie, *age*, s. 648; Burton, *agm*, s. 209, dn. 31'de Iotape'den gelen bir yazıtla ilgili olarak onları vergi toplamakla ilişkilendirmektedir. bk. *TAM V*, 2, 982.

<sup>29</sup>*SEG* 34, 1107.

<sup>30</sup>Sideris, *agm*, s.59.

<sup>31</sup>Magie, *age*, s.648.

<sup>32</sup>*Dig.* 50. 4. 18. 26.

<sup>33</sup>Dmitriev, *age*, s. 197.

sebebiyle meclis üyelerinin kişisel servetine, mali yüküne ve muhtemelen diğer bazı hususlara bağlı olarak ihtiyaç duyulduğunda ilk on veya 20 kişi seçilmekteydi.<sup>34</sup> Anlaşıldığı kadarıyla Grek polis'lerindeki *dekaprotai*, ayrı bir sosyal grup olmamakla birlikte en azından 2. yy'ın sonlarında, polis'te acil finansal krizin ortaya çıktığı durumlarda hızlı bir şekilde görevlendirilen bir kurul olmuştur. Ancak bu kurulun kamu ekonomisi üzerinde tam bir denetim kurduğunu söylemek güçtür.

Roma tarafından getirilen yeni bir uygulama olmamasına rağmen yerel yönetim ve Roma arasında aracı bir rol üstlenmesi bakımından incelenmesi gereken önemli bir kurum da *λογοιστεία*'dır. *Curator rei publicae*'nin karşılığı olarak kullanılan *logistes*'lik kurumunun Küçük Asya polis'lerindeki varlığı Roma egemenliği öncesine dayanmaktadır.<sup>35</sup> Bununla birlikte *logistes*'liğin Roma Çağı'nda Küçük Asya'da ilk ortaya çıkış tarihi tartışmalıdır. Philostratos'un metninde geçen Roma atamalarına ilk örnek teşkil eden Smyrna *logistes*'i Rufus'un kimliği bu tartışmaların temelini oluşturmuştur.<sup>36</sup> Domitianus zamanında Smyrna, İmparator'un *curator*'u olan Rufus adında bir *consul*'un yönetimi altındaydı.<sup>37</sup> Dimitriev, Rufus'un *logistes*'liğinin *ad hoc* bir atama olma ihtimaline dikkat çekerek bu görevin Traianus zamanından itibaren düzenli hale geldiğini ifade etmiştir.<sup>38</sup> Philostratos'un metninde, bu kişinin aldığı yetkiyle kamu işlerinin birçok alanına karışma olanağının olduğuna dair önemli bilgilere yer verilmiştir.<sup>39</sup> Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla bu memurların başlıca görevi, kamusal mülkleri idare etmek ve hesapları denetlemektir.<sup>40</sup> Roma, bu yerel kurumu, kendi amaçlarına uygun biçimde kullanarak merkezi bir kuruma dönüştürmüştür.

Küçük Asya polis'lerinde *logistes*'likten bahseden yazıtların çoğu, görev tanımına ilişkin çok ayrıntı vermeden bu görevlilere atıfta bulunmaktadır. Ancak bazı örnekler, sadece yerel maliyeyi değil aynı zamanda yerel meclislerin, *γερονσία* (*gerousia*) ve diğer sosyal kuruluşların mali kaynaklarını denetlediklerini kanıtlamaktadır.<sup>41</sup> Aphrodisas'tan gelen bir yazıtta, Ulpius Eurykles adında bir *logistes*, galibiyet alan bir sporcunun babasına oğlunun bir heykelini yapması için *logistes*'lerin emri doğrultusunda kurucuların mirasçılarında para alması için yetki vermiştir.<sup>42</sup> Roma tarafından atanan *logistes*'lerin yanı sıra yerel atamalar da görülmektedir.<sup>43</sup> Bunlardan biri Kyaneaili *Archiereus* Jason'un Arykanda *logistes*'liğidir.<sup>44</sup> Jason'un Roma vatandaşı olmaması, yerel bir memuriyet olduğuna işaret etmektedir. Buna benzer bir örnek de Apateira *logistes*'i Herakleios'a ilişkindir. Apateira'nın yerlisi olarak görülen *logistes* Herakleios'un durumu da

<sup>34</sup>G. P. Burton, "The Roman Imperial State, Provincial Governors and the Public Finances of Provincial Cities", 27 B.C. -A. D. 235, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 2004, s.317, dn. 29.

<sup>35</sup>Dmitriev, *age*, s. 189-190; Efrumiye Ertekin, "Principatus Döneminde Lycia Et Pamphylia Eyaleti'nde Görev Yapmış Olan Curatores Rei Publicae ve Correctores", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6/6, 2013, s.499; "Roma egemenliği öncesinde de Helen kentlerinde *logistes* ismi taşıyan yerel memurlara rastlanmaktadır. *Logistes*'lik kurumunun kökeni Atina'da MÖ 5 yy'a kadar inmektedir. Atina'da *logistes*'lerin 10 ya da 30'ar kişiden oluşan heyetler halinde görev yaptıkları bilinmektedir. Onların temel görevi, görev süresi dolan memurların hesaplarını denetmek suretiyle, başta rüşvet olmak üzere her türlü yolsuzluğun ortaya çıkarılması idi". Arist. *Ath. Pol.* 48. 3; Klasik Çağ Atinası'nda *βουλευται* (*boule* üyeleri) tarafından *prytan*'lığın hesaplarını denetlemek üzere kura ile kendi aralarından seçtikleri bir kurul oluşturmuşlardır.

<sup>36</sup>Philostr. *vit. soph.*, 512; ἀνὴρ ὑπατος ᾧ ὄνομα Ροῦφος, τοὺς Σμυρναίους ἐλογίστετε πικρῶς καὶ δυστρόπως.

<sup>37</sup>Cadoux, *age*, s. 252.

<sup>38</sup>Dmitriev, *age*, s. 189-190.

<sup>39</sup>Philostr. *vit. soph.*, 512.

<sup>40</sup>Ertekin, *agm*, s. 500; bk. *IG XII.5*, 880–883, 885.

<sup>41</sup>Dmitriev, *age*, s. 189-190.

<sup>42</sup>*OGIS* 509; "Μάρκος Οὐλλπίος Ἀπουλήϊος Εὐρυκλῆς ἀρχιερεὺς Ἀσίας ...".

<sup>43</sup>Ertekin, *agm*, s. 500.

<sup>44</sup>Ertekin, *agm*, s. 501, dn. 21.

yerel bir atama olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte çoğu *logistes*'in *Asiarkhos* 'luk, *Lykiarkhos* 'luk ve *Bithyniarkhos* 'luk gibi hiyerarşinin tepesinde yer alan görevleri de üstlendiği anlaşılmaktadır.<sup>45</sup> Romalıların *logistes* atama uygulaması ve *logistes* 'lerin üstlendiği diğer önemli görevler göz önünde tutulduğunda soyluların konumunu güçlendirdiği görülmektedir.

Roma egemenliği ile birlikte Küçük Asya'daki *polis* 'lerin idari yapısına tanıtılan kurumlardan biri de düzenin ve asayişin sağlanması için oluşturulan *εἰρηναρχος* 'luktur. Roma uygulaması olan bu memuriyet, ilk kez Asya ve Galatia eyaletlerinde MS1.yy'ın sonlarında kullanılmıştır.<sup>46</sup> Epigrafik kaynaklar ve antik metinlerde sıkça adı geçen bu memuriyetin, Roma İmparatorluk Çağı'nda Hellenistik Ptolemaioslar'da bilinen güvenlik güçlerinden örnek alınarak kurulmuş olduğu varsayılmaktadır.<sup>47</sup> Bununla birlikte Küçük Asya eyaletlerinde Helenistik silahlı birliklerin etkinliğini yitirmesinin ardından ortaya çıkan boşluğu doldurmuşlardır.<sup>48</sup> Sözcük anlamı "barışın önderi" olan *eirenarkhos* 'un *εἰρηναρχος* ve *εἰρηναρχήσας* gibi çok sık kullanılan biçimleri de bulunmaktadır.<sup>49</sup> Bunların yanı sıra nadir olarak metinlerde *εἰρηναρχῶν*, *εἰρηναρχία* veya *irenarchus* olarak da geçmektedir. Bu kişiler *Boule* 'nin belirlediği on kişilik bir liste içinden<sup>50</sup> eyalet *polis* 'lerince seçilmiş ve *proconsul* tarafından atanmıştır.<sup>51</sup> *Eirenarkhos* 'lar, *polis* kolluk güçlerinin başında yer alarak *polis* 'lere ait toprakları korumak ve kollamakla görevlendirilmiştir.<sup>52</sup> Antik kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla kamu düzenini sağlamaktan sorumlu olan bu memurun suçlu bulunanları tutuklama, sorgulama ve onları yargılanmak üzere mahkemeye sevk etme yetkileri bulunuyordu.<sup>53</sup> Bu bağlamda bir *eirenarkhos* 'a verilen yetki alanı ve *proconsul* 'un Smyrna'da adaleti sağlamaya yönelik olan faaliyetleri, Eusebios'un "Kilise Tarihi" adlı eserinde Smyrna piskoposu olan Aziz Polykarpos'un şehit edilmesine ilişkin mektubunu içeren metinden anlaşılmaktadır. MS 155 yılında Hristiyanlara karşı başlayan yargılamalar, bu dönemde Smyrna'da gerçekleşen Asya Eyaleti Şenlikleri'nde de gerçekleşmiştir. Yargılama sürecinin Smyrna piskoposu Polykarpos'un ölümüyle sona erdiği bilinmektedir. Bu memurdan metinde şöyle bahsedilmektedir:

"Polykarpos'un hizmetinde çalışan iki genç çocuğu yakaladılar;...bunlardan biri işkenceye dayanamayarak ermiş ihtiyarın gittiği yeri açıklamak zorunda kaldı. Eirenarkhos Herodes, onu *amphitheatron* 'a orada herkesin gözü önünde ve halkı eğlendirmek için öldürülmek üzere çıkarmayı kafasına koymuştu. "...günlerden Büyük Cumartesi yani kutsal Cumartesi günüydü. Sözünü ettiğimiz yüksek yönetici, Herodes, yanında babası Niketas ile, bir arabaya binmiş olarak, onu karşılamaya çıktı. Polykarpos'u da aynı arabaya bindirdiler". "...Aziz Polykarpos Mart'ın 26'sında, Büyük Cumartesi günü, 8.saatte şehitliğe ulaştı. Onu tutuklayan Eirenarkhos Herodes idi;

<sup>45</sup>Dmitriev, *age*, s.196. no.37.

<sup>46</sup>Dmitriev, *age*, s.206; Gürkan Ergin, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 438.

<sup>47</sup>Hüseyin Sami Öztürk, "Kocain (Antalya) Eirenarkhes, Anteirenarkhes ile Diogmites Yazıtlarının Yeniden Değerlendirilmesi", *ADALYA*, XVIII, 2015, s. 159-160.

<sup>48</sup>Cédric Bréaz, *La sécurité publique en Asie mineure sous le Principat Ier - IIIème s. ap. J.-C.): institutions municipales et institutions impériales dans l'Orient romain*, Schwabe, 2005, s. 118.

<sup>49</sup>Öztürk, *agm*, s. 159-160

<sup>50</sup>Cadoux, *age*, s. 254-260.

<sup>51</sup>Bréaz, *age*, s. 111; Stephen Mitchell, *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor, The Celts and the Impact of Roman Rule*, Vol: I, Clarendon Press, Oxford 1993, s.195.

<sup>52</sup>Mitchell, *age*, s.196; Sosyal açıdan prestijli bir görev durumunda olan *eirenarkhos* 'luk, Mysia'daki Hadrianoutherae halkı tarafından Aelius Aristeides'e teklif edilmiştir. Ancak Aristeides, finansal açıdan külfetli bir *leitourgia* olan bu görevi üstlenmek istememiştir bk. Aristeid. 4.72-73, 88, 96.

<sup>53</sup>Euseb. *HE* IV.15; *Dig.* 48. 3. 6. 1. Macro, *agm*, s. 679'de *eirenarkhos* 'ları "yürütme memurları" kategorisinde ele almıştır. Burton, *agm*, s.209-210.



*Tralleisli Philippos o sırada Asiarkhos idi; Proconsul makamında Statius Quadratus bulunuyordu... ”.*<sup>54</sup>

MS 1. yy’dan itibaren ve özellikle 3. ve 4. yy’larda Isauria’ya komşu Pamphylia başta olmak üzere, Pisidia ve Lykia’da güvenlik konuları çoğu zaman ön planda olmuştur.<sup>55</sup> Bu bağlamda masraflı bir görev olan *eirenarkhos*’luk yerel halk arasında önde gelen varlıklı kişilere bırakılmış, böylece Grek toplumunda vatandaşların onura ulaşmak ve şöhretlerini kendi yerleşimlerinde ve bu sınırların dışında yaymak için oldukça yüksek bir maddi güç gerektiren, bir *leitourgia* olarak karşılıksız üstlendikleri devlet görevlerinden biri haline gelmiştir. Pisidia ve Pamphylia bölgelerindeki yerleşimlerde *eirenarkhos* olarak görev yapan bu zengin vatandaşlar, genellikle kendi yerleşimlerinde ya da teritoryumlarında heykellerle veya onur yazıtlarıyla anılmışlardır.

Kilikia ve Isauria bölgelerinden gelen yazıtlar, haydutların sıkça görüldüğü ve güvenlik tedbirlerinin daha yoğun olarak alındığı yerler olması dolayısıyla *eirenarkhos*’ların görev alanına ve süresine ilişkin daha fazla bilgi sunmaktadır.<sup>56</sup> Bu bakımdan bir Kolybrassos yazıtında onurlandırılan T. Claudius Aurelianus Zenon’un *eirenarkhos*’luğun yanı sıra imparator kültü rahipliği yaptığı ve *polis*’teki *gymnasion*’un kurucusu olduğu anlaşılmaktadır. *Eirenarkhos* ’luğun aynı aile içinde kalması ile ilgili örneklerle de karşılaşılmaktadır.<sup>57</sup> Bununla ilgili olarak iki kez *eirenarkhos* ’luk yapmış olan Kotennalı Stanamoas ve bir kez bu görevi üstlenmiş olan kardeşi Neoptolemos hakkındaki bilgiler, bu görevin Kotenna’da tek bir aile tarafından üç nesil boyunca devam ettirildiğine işaret etmektedir.<sup>58</sup> Harcamaları yüksek diğer memurluklar da olduğu gibi *eirenarkhos* ’luğun da aynı aile içinde devam ettirilme çabasının toplum içindeki saygınlığın uzun bir süre aynı ailede kalmasına verilen önem ile ilgili olduğu varsayılabilir. Bu duruma yönelik başka bir örnek ise Lydia Bölgesi’ndeki Nysa’da *eirenarkhos*’luk görevini Attalos adındaki bir çocuğun üstlenmiş olmasıdır. Bu memurluğun bütün masraflarının babası tarafından karşılanmış olması da ailenin saygınlık kaygısıyla ilgili olmalıdır. Bir Side yazıtında ise Kasai’de görev yapmış olan *eirenarkhos* onurlandırılmıştır. Burada söz konusu kişinin Suriye seferi sırasında Roma ordusu için büyük ölçekte tahıl sağladığı bildirilmektedir. *Eirenarkhos*’luğa dair bu örnekler, mevkiinin üst sınıflar için önemine ve aynı zamanda daha üst mevkiiler için de bir basamak olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Bu memuriyet, MS 409’da Honorius ve Theodosius’un bir kararnamesi ile kaldırılmıştır.<sup>59</sup> Bu kolluk kuvvetlerinin imparatorluk topraklarını bir arada tutmakta zorlandığı bir dönemde kaldırılması, olasılıkla *eirenarkhos*’ların otorite boşluğundan faydalanarak sorumluluk ve yetkilerini kötüye kullanmalarına yönelik bir kaygıdan kaynaklanmaktadır. Niteliklerine ve alınan önlemlere bakılırsa yerel otoritelerin asayişini sağlamak amacıyla *polis*’lere sadece gerek görüldüğü zaman güvenlik zaafalarını iyileştirmek üzere görevlendirildikleri anlaşılmaktadır.<sup>60</sup>

<sup>54</sup>Euseb. *HE* IV. 15; VIII 2; K. Oikonomos & B. F. Slaars, *Destanlar Çağından 19.Yüzyıla İzmir*, Çev: Bilge Umar, İstanbul 2001, s. 212.

<sup>55</sup>Öztürk, *agm*, s.159-160.

<sup>56</sup>Ergin, *age*, s.439

<sup>57</sup>Öztürk, *agm*, s.161

<sup>58</sup>Öztürk, *agm*, s.161; Ergin, *age*, s.439

<sup>59</sup>Ergin, *age*, s.439; bk. *CTh*.12.14.1

<sup>60</sup>Churchin,L.A., “The End of Local Magistrates in the Roman Empire”, *Gerión*, , vol. 32, 2014: 278; Ergin, *age*, s.437; Dmitriev, *age*, s. 307; İmparatorluk yönetimi ile *polis*’lerin idari yapılarına dahil edilen bu memuriyet ve kurumlar hakkında değinilmesi gereken bir husus da bu memuriyetlerin kronolojik, coğrafi ve işlevsel olarak taşıdığı farklılıklardır. Küçük Asya’daki bazı *polis*’lerde *eirenarkhos*’lar yerine “*epi tes chora*” unvanlı memurların varlığı bilinirken bazı yerleşimlerde *logistai* yerine *epimeletai* unvanlı memurlar görülmektedir. Bunun gibi birçok veriden hareketle yerel yönetimin "homojenleştiğine” dair yapılan varsayımlardan ziyade Roma etkisinin kapsamı ve şeklinin

## Sonuç

Roma'nın Küçük Asya'daki Grek *polis* 'leri ve yerel yönetim üzerindeki etkilerini gösteren kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Roma yönetiminin tanıdığı yasal ayrıcalıklar ile yerel yönetim ve soylular üzerinde belli bir denetim uyguladığı varsayılabilir. Roma, bu sürecin düzenli işleyişini, yerel yönetimde etkin kıldığı soylu sınıfın işbirliği ile sağlamıştır. Bu bağlamda Roma yönetiminin *polis* 'lerin önde gelen zengin kişi ve ailelerine tanıdığı politik hak ve ayrıcalıklar, Roma'ya yönelik sadakati pekiştirmede teşvik edici olmuştur. *Leitourgia* ve *arkhai* 'ye ilişkin görevler, soylu aileler tarafından nesiller boyu üstlenilmiştir. Bu politikanın sonucunda soylu sınıf, imparatorluğa itaatın bir göstergesi olan vergilerin toplanma süreci ve güvenlik önlemleri çerçevesinde Roma tarafından yerel yönetime tanıtılan kurumlar aracılığıyla siyasi gücün dengelenmesinde rol oynamıştır. İmparatorluk, *polis* 'lerin idari yapılarına yeni memuriyet ve kurumları dahil etmesine rağmen Hellenistik süreçte görülen memuriyetlerin çoğu, yerel yönetimlerde devamlılık göstererek Roma döneminde de varlığını sürdürmüştür. Kaynaklar, *polis* 'lerin yönetim ilkelerinin, uygulamalarının, terminolojisinin coğrafi değişikliklere göre şekillendiğine; aynı zamanda sosyal ve idari örgütlenmenin birçok temel ilkesini ve özelliğini koruduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle Roma İmparatorluk Çağı'nda yaşanan toplumsal ve idari dönüşüm, imparatorluğun uzun vadeli siyasi istikrarını desteklemek üzere bölgelerdeki coğrafi çeşitliliğe uyumlu bir şekilde eski yönetim geleneğinden radikal bir kopuşa uğramadan gerçekleşmiştir.

## Kaynakça

### Antik Kaynaklar

- ARISTOTELES, *Atinalıların Devleti*, Çev: Ari Çokona, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.
- CODEX THEODOSIANUS, *The Theodosian Code*, (Ed: J.Harries-I.Wood), Cornell University Press, Ithaca 1993.
- DIGESTA, *Corpus Iuris Civilis I, Institutiones*, (Ed:P.KRUGER), *Digesta*, (Ed: Th. MOMMSEN), Dublin, Zürich 1973.
- EUSEBIUS, *Historia Ecclesiastica*, Çev: Kirsopp Lake, I/15, The Loeb Classical Library, 1926.
- PHILOSTRATOS, *Philostratus and Eunapius, The lives of the Sophistes*, Çev: W. C. Wright, London, New York 1922.
- PLINIUS, *Letters*, Çev: B.Radice, MA: Harvard University Press, Cambridge 1969.

### Epigrafik Kaynaklar

- I Ephesos* KNIBBE, D., *Forschungen in Ephesos*, Vienna 1981.
- IG Inscriptiones Graecae*.
- I. Iasos* BLUMEL, W., *Die Inschriften von Iasos II*, Bonn 1985.
- IK Stratonikeia* ŞAHİN, Ç., *Die Inschriften von Stratonikeia*. Panamara, Bonn 1981.

---

kentten kente farklılık gösterdiğini ve Roma öncesi dönemlerdeki idari gelişme düzeyine bağlı olduğunu belirtmek gerekmektedir.

I. Smyrna II PETZL,G., *Die Inschriften von Smyrna II/1*. Bonn 1987.

OGIS *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae*.

SEG *Supplementum Epigraphicum Graecum*

TAM *Tituli Asiae Minoris*

### Modern Kaynaklar

AKDOĞU- ARCA, Ebru, N. *Lykia ve Pamphylia Kentlerinde Euergesia*, (Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi), Antalya 2001.

ASCOUGH, Richard S., *Religious Rivalries and the Struggle for Success in Sardis and Smyrna*, Canada 2005.

BEHR, Charles A., *The Complete Works of P. Aelius Aristides*, vol.2: *Orations XVII-LIII*. Brill 1981.

BOATWRIGHT, Mary T., *Hadrian and the Cities of the Roman Empire*. Princeton 2000.

BRÉLAZ, Cédric, *La sécurité publique en Asie mineure sous le Principat (Ier - IIIème s. ap. J.-C.): institutions municipales et institutions impériales dans l'Orient romain*, Schwabe, 2005.

BRUUN, Christer, “Local Elites in the Greek East”, *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*, (Ed: Christer Bruun, Jonathan. C. Edmondson, Oxford University Press, Oxford 2015, s. 250-274.

BURTON, G.P., “The Imperial State and Its Impact on the Role and Status of Local Magistrates and Councillors in the Provinces of the Empire”, *Administration, Prosopography and Appointment Policies in the Roman Empire*, (Ed: Lukas de Blois), Amsterdam 2001, s. 208-214.

BURTON, G.P., “The Roman Imperial State, Provincial Governors and the Public Finances of Provincial Cities”, 27 BC – AD 235, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 2004, s. 311-342.

CADOUX, Cecil John, *Ancient Smyrna A History of The City from the Earliest Times to 324 A.D.* Oxford 1938.

CHURCHIN, Leonard A., “The End of Local Magistrates in the Roman Empire”, *Gerión*, 32, 2014, s. 271- 287.

DİNGİL, Filiz, *Principatus Devri Karia'sında Leitourgia ve Arkhe Üstlenen Kadınlar*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi), Ankara 2006.

DMITRIEV, Sviatoslav, *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford 2005.

DÖNMEZ-ÖZTÜRK, Filiz, “Likya'da Roma Vatandaşlık Hakkı Verme Politikasının Başlangıcı ve İ.S. 1.yy.'daki Gelişimi”, *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyumu, Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü*, Antalya 2012, s. 101-108.

ERGİN, Gürkan, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.



- ERTEKİN, Efrumiye, “Principatus Döneminde Lycia Et Pamphylia Eyaleti'nde Görev Yapmış Olan Curatores Rei Publicae ve Correctores”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6/6, 2013, s. 498-519.
- JONES, A.H.M., *The Greek City from Alexander to Justinian*, Oxford 1940.
- KRITSOTAKIS, Demetrios, *Hadrian and the Greek East: Imperial Policy and Communication*, Ohio State University, Ohio 2008.
- MACRO, Antony D., “The Cities of Asia Minor under the Roman Imperium”, *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, (Ed: Hildegard, Temporini, Walter de Gruyter ), Berlin-New York 1980, s. 659-695.
- MAGIE, David, *Roman Rule in Asia Minor. To the End of the Third Century After Christ I*, Princeton 1950.
- MAGIE, David, *Anadolu'da Romalılar. MÖ. III. ve IV. Yüzyıllarda Batı Anadolu*. Çev: N. Başgelen - Ö. Çapar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007.
- MARSHALL, A.J., “Pompey's Organization of Bithynia-Pontus: Two Neglected Texts”, *The Journal of Roman Studies*, 58/1-2, 1968, s. 103-109.
- MITCHELL, Stephen, *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor. Vol. I: The Celts and the Impact of Roman Rule*. Clarendon Press, Oxford 1993.
- OIKONOMOS, K.& SLAARS, B.F., *Destanlar Çağından 19.Yüzyıla İzmir*. Bilge Umar, Çev: Bilge UMAR, İstanbul 2001.
- ÖZTÜRK, Hüseyin Sami, “Kocain (Antalya) Eirenarkhes, Anteirenarkhes ile Diogmites Yazıtlarının Yeniden Değerlendirilmesi”, *ADALYA*, XVIII, 2015, s.159-180
- SHERK, R. K., “The Eponymous Officials of Greek Cities IV: The Register: Part III: Thrace, Black Sea Area, Asia Minor”, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 93, 1992, s. 223–272.
- SIDERIS, Athanasios, “A Dekaprotos in Antikyra of Phokis”, *Eirene XLIX*, 2013, s. 53-74.
- ZUIDERHOEK, Arjan, *The Politics of Munificence in the Roman Empire: Citizens, Elites and Benefactors in Asia Minor*. Cambridge 2009.

